

ПРАВДИВА ІСТОРІЯ

(переказана слово в слово так, як я її почув)

Це було влітку. Вечоріло. Ми сиділи на ганку фермерського будинку, що стояв на пагорбі, а тітка Речел шанобливо примостилася нижче від нас, на східцях, як і личило служниці, та ще й чорній. Вона була висока й огрядна, і, хоч переступила вже на сьомий десяток, очі в неї не поблякли, а сили не зменшилося. Вона мала веселу й щиру вдачу, їй сміятися було так само легко, як пташці співати. Тепер вона була під обстрілом, як завжди, коли ми кінчали роботу. Тобто ми її нещадно піддрочували, а їй те ніби й подобалося. Раз у раз вона вибухала сміхом, тоді обхоплювала голову руками і аж стогнала з надмірної втіхи, не маючи вже снаги реготати далі. Однієї такої хвилини я глянув на неї і раптом запитав:

– Тітко Речел, як ви зуміли прожити шістдесят років і не спізнати ніякого лиха?

Вона перестала стогнати, і на мить запала тиша. Тоді вона озирнулась на мене через плече й мовила так, наче ніколи й не сміялася:

– Містоу К., ви не жартуєте?

Її тон мене вразив і охолодив мій веселий настрій. Я сказав, затинаючись:

– Я думав... Ну, мені здавалося, що у вас не могло бути ніякого лиха. Я ніколи не чув, щоб ви зітхали, не бачив у ваших очах суму. Вони завжди сміються!

Вона ласкаво обернулась до мене. З обличчя її ніби хто стер веселий вираз.

– Чи мала я в житті якесь лихо, містоу К.? Важко сказати, але послушайте. Я виросла серед рабів; я знаю, що таке рабство, бо сама була рабиня. Отож, бачите, мій старий, себто мій чоловік, любив мене і жалів, так само, як ви жалієте свою дружину. І в нас були діти, аж семеро, і ми любили їх так само, як ви любите своїх дітей. Вони були чорні, проте господь не годен зробити дитину такою чорною, щоб мати не любила її і віддала комусь, хоч і за всі скарби світу.

Отож, бачите, я виросла у Вірджинії, але мати моя виросла в Меріленді. А як же вона вміла гніватись, боже милий! Тоді краще було не потрапляти їй на очі. І як розходиться, бувало, то завжди має на язиці одну примовку. Випростається, візьме руки в боки і скаже: "Що я, в хліві народилась, аби всяке сміття з мене сміялося? Я курча від Старої Сивої Квочки, ось хто я!" Так вони себе величають, ті, хто народився в Меріленді, і дуже цим пишаються. Це були її улюблені слова. Вони мені завжди в тямку, бо мати часто їх казала і сказала того дня, коли мій малий Генрі дуже обдер собі руку і мало не проломив голови над чолом, а негри не вельми квапились помагати йому. І коли ще й її чимось зачепили, вона взяла руки в боки та й каже: "Затямте собі, негри: я не в хліві народилась, аби всяке сміття з мене сміялося. Я курча від Старої Сивої Квочки, ось хто я!", – тоді забрала дитину до хати й сама її перев'язала. Отож і я так кажу, коли розсерджуся.

Ну от, якось моя стара місіс бере та й заявляє, що вона зубожіла і спродає всіх своїх негрів. Отак я почула, що нас продаватимуть на аукціоні в Річмонді. Ох господи милосердний! Я знала, що це означає.

Розпалюючись, тітка Речел помалу підводилась і тепер випросталася перед нами чорною тінню проти зоряного неба.

– Нас закували в кайдани і виставили на помості, такому високому, як оцей ганок, двадцять футів заввишки. А навколо з'юрмилися люди, повно-повнісінько. Вони підступали до нас, оглядали, мацали за руки, примушували нас уставати й ходити. Тоді казали: "Цей надто старий", або: "Цей кривий", або: "Цей нічого не вартий". І продали мого старого, і

забрали його, і почали продавати моїх дітей, і забирати їх, а я в плач, а білий чоловік крикнув: "Стули свої капиці!" – і кулаком зацідив мені в зуби. А як усіх розкупили і лишився тільки маленький Генрі, я міцно притулила його до грудей, підвелася й кажу: "Ви його в мене не віднімете, кажу, я вб'ю кожного хто до нього торкнеться". А маленький Генрі шепоче мені: "Я втечу, буду працювати і викуплю вас". О любе дитятко, він завжди був добрий! Але ті нелюди забрали його, забрали, а я рвала на них убрання, біла їх, товкла кайданами, а вони били мене, та я вже того не відчувала.

Отак пішов мій старий і мої діти, всі семеро, і шістьох із них я донині не бачила, а відтоді на Великдень минуло двадцять два роки. Мене купив один чоловік із Ньюберна і повіз туди. Ну от, помалу минув рік за роком, і почалася війна. Мій господар був полковник південної армії, а я була в його родині за куховарку. І як республіканське військо зайняло містечко, мої господарі втекли, лишивши мене і решту негрів самих у великому домі. Тоді там розташувалися високі офіцери республіканської армії та й питають мене, чи не погоджуся я їм куховарити. "Господь з вами,– кажу,– а нащо ж я тут?"

Ті офіцери, бачите, були не якась там дрібнота, а найвищі, такі, що їх усі чисто слухались! Генерал звелів мені порядкувати на кухні і сказав: "А як хто почне до вас чіплятися, женіть його без усякого, і не бійтеся,– каже,– ви тепер серед друзів".

Отож я й думаю собі: коли моєму маленькому Генрі пощастило втекти, він, певна річ, подався на Північ. І ось одного разу я зайшла до кімнати, де сиділи високі офіцери, ввічливо присіла й оповіла їм про Генрі, про свою біду, а вони слухали мене все одно, що білу. А я й кажу: "Я прийшла до вас тому, що коли він утік, то на Північ, туди, звідки ви прийшли, отож ви, може, десь бачили його і скажете, де його найти. Він дуже маленький і має шрами на лівій руці й над лобом". Вони посмутніли, а генерал і каже: "А скільки вже часу минуло, відколи ви з ним розлучилися?" А я кажу: "Тринадцять років". Тоді генерал каже: "То, він уже не малий хлопець, а доросла людина".

А я про таке досі й не подумала. В моїй уяві він і далі був дитина. Якось мені не спадало на гадку, що він виріс і став великий. Аж тепер я збагнула це. Жоден з тих джентльменів не бачив його і не міг мені допомогти. Але мій Генрі таки справді втік на Північ, хоч я й не знала того, і вже не один рік жив там, став перукарем і працював на себе. А як почалася війна, він сказав: "Годі мені стригти й голити, спробую знайти свою стареньку матір, якщо вона ще жива". І він продав перукарню, подався в те місце, де набирали рекрутів, і найнявся до полковника за служника. І так він побував у всіх битвах, шукаючи свою стару матір. Справді, наймався то до одного офіцера, то до іншого, казав, що з'їздив увесь Південь, але ж, бачите, я нічого про теє не знала. Як би я могла знати?

Ну от, а одного вечора в нас був великий солдатський бенкет; солдати в Ньюберні завжди влаштовували бенкети, і дуже часто в мене на кухні, бо вона була хто-зна яка велика. Мені це, бачите, не вельми подобалося, бо я служила офіцерам, і мене дратувало, що до кухні напихалося скільки простої солдатні. Проте я була на сторожі й не дуже церемонилась: як вони надто вже мені допікали, я швидко витурювала їх з кухні, їй-богу.

Одного вечора, а було це в п'ятницю, з'явився цілий загін із негритянського батальйону, що охороняв будинок, бо в нашому будинку, бачите, був штаб. Ото вже я розлютилася. Лишенько, як розлютилася! Так у мені й нуртує злість, так і нуртує, а все через кухню, ніщо, бачите, мене так не сердило, як нелад у кухні. А вони собі то вальса танцюють, то ще якусь біду, – одне слово, розважаються, а я киплю, ох і киплю ж! А тут іще вкочується до хати якийсь видженджурений молодик-негр і веде за стан дівулю-метиску та й ну кружляти, і так швидко, що аж у голові паморочиться, як на них дивишся, а як вони порівнялися зі мною, то давай притупувати, давай вигойдуватися то на одній нозі, то на другій і сміятися з мого червоного тюрбана. А я підвелася та й кажу: "Ану гайда звідси, дрантя!" Обличчя в молодика раптом змінилося, тільки на коротеньку мить, потім він знову почав сміятись, як перше. Ну от, і тоді саме зайшло кілька негрів, що грали музику й сурмили в полку, а вони

страх як любили величатися. А вже тієї ночі так пиндючилися, що й не сказати. Я на них grimнула, а вони в сміх, і мене пойняла лютя. Решта негрів і собі зареготали, і тоді вже серце моє не витримало. Очі в мене спалахнули, я випросталась, як оце тепер, мало не до стелі, взялася в боки та й кажу: "Ану слухайте, негри, і добре собі зятямте: я не в хліві народилась, аби всяке сміття з мене сміялось. Я курча від Старої Сивої Квочки, ось хто я!" І бачу, той молодий негр ніби скам'янів, задер голову догори і втупився в стелю, немов силкується щось пригадати й не може. А я, бачите, насідаю на негрів, ось так, наче який генерал, а вони задкують переді мною та в двері. І той молодик за ними. А виходячи, каже, чую, одному солдатові: "Джіме, піди до капітана й скажи йому, що я повернуся о восьмій годині ранку. Я собі щось надумав,– каже,– і не лягатиму спати. Ти йди,– каже – і про мене не турбуйся".

А була вже майже перша година ночі, а о сьомій я мала вставати й готувати офіцерам сніданок. Я схилилася до печі – ось так десь, як до вашої ноги,– відчинила її, себто штовхнула правою рукою дверцята,– як ось штовхаю вашу ногу,– витягла деко з гарячими булочками і вже хотіла випростатись, коли це бачу – знизу пильно дивиться на мене чорне обличчя, зовсім зблизька, як оце я дивлюся на вас. Я так і завмерла, не випростуюсь, тільки дивлюся й дивлюся, і деко в руці в мене починає дрижати, і раптом я впізнала! Деко впало на підлогу, я схопила його за ліву руку, закотила рукав, як оце вам заочую, тоді глянула на лоб, відгорнула чуба ось так і кажу: "Хлопче, якщо ти не мій Генрі, то де ти в біса покалічив руку й обдер лоба? Слава господу милосердному, що знайшлася моя дитина!"

Ні, містоу К., лиха я не знала в житті, але й радощів теж не знала.